

Заїнчковський А.О.

Д.е.н., проф., Національний університет харчових технологій

Т.М. Іванюта

К.е.н., доц., Національний університет харчових технологій

Оцінка ефективності системи фінансово-економічної безпеки підприємств харчової промисловості та обґрунтування управління можливими наслідками загроз і використання можливостей

В сучасних умовах господарювання успішність ведення бізнесу багато в чому залежить від ефективної системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

На сучасному етапі науковцями та практиками пропонуються методи оцінки ефективності стану безпеки підприємства і не приділяється увага оцінюванню саме системи безпеки.

Оскільки створення системи фінансово-економічної безпеки та налагодження її функціонування вимагає тривалого часу, затрат коштів та індивідуального підходу, передбачається окремо розраховувати показники «ефективності створення» та «ефективності функціонування».

Якщо за певних умов неможливо кількісно оцінити ймовірні збитки від реалізації загроз, або прибутки від використання можливостей, та величину необхідних ресурсів для здійснення дій, пропонуємо застосування матриці для обґрунтування управління можливими наслідками.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, харчова промисловість

А.А. Заинчковский

Д.э.н., проф., Национальный университет пищевых технологий

Т.Н. Иванюта

К.э.н., доц., Национальный университет пищевых технологий

Оценка эффективности системы финансово-экономической безопасности предприятий пищевой промышленности и обоснование управления возможными последствиями угроз и использования возможностей

В современных условиях хозяйственной деятельности успешность ведения бизнеса во многом зависит от эффективной системы финансово-экономической безопасности предприятия.

На современном этапе научными работниками и практиками предлагаются методы оценки эффективности состояния безопасности предприятия и не уделяется внимание оцениванию именно системы безопасности.

Поскольку создание системы финансово-экономической безопасности и налаживания ее функционирования требует длительного времени, затрат средств и индивидуального подхода, предусматривается отдельно рассчитывать показатели «эффективности создания» и «эффективности функционирования».

Если при определенных условиях невозможно количественно оценить вероятные убытки от реализации угроз, или прибыли от использования возможностей, и величину необходимых ресурсов для осуществления действий, предлагаем применение матрицы для обоснования управления возможными последствиями.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятие, пищевая промышленность

Dr.e.s. A. Zainchkovskiy

National Uuniversity Of Food Technologies

k.e.s. T. Ivaniuta

National Uuniversity Of Food Technologies

Estimation of efficiency of economic security system of food industry enterprises and ground of management possible consequences of threats and use of possibilities

In the modern terms of economic activity success of conduct of business in a great deal depends on the effective system of economic security of enterprise.

On the modern stage research workers and practices are offer the methods of estimation of efficiency of the state of safety of enterprise and attention an evaluation exactly of the system of economic security is not spared.

As creation of the system of economic security and adjusting of its functioning requires great while, expenses of facilities and individual approach, it is foreseen separately to expect the indexes of «efficiency of creation» and «efficiency of functioning».

If at certain terms it is impossible in number to estimate credible losses from realization of threats, or arrived from the use of possibilities, and size of necessary resources for realization of actions, offer application of matrix for the ground of management possible consequences.

It is expedient to choose criteria: at the estimation of threats — a degree of negative influence is on activity of enterprise, expense of resources, on avoidance of influence of threat; at the estimation of possibilities — a degree of positive influence is on activity of enterprise, expense of resources, on the use of possibility.

Key words: *economic security, enterprise, food industry*

Вступ: Створення системи фінансово-економічної безпеки (СФЕБ) на підприємствах харчової промисловості покликане підвищити конкурентоспроможність та покращити роботу підприємства в цілому, шляхом забезпечення уникнення негативних наслідків дестабілізуючих факторів, виявлення та зменшення впливу різноманітних ризиків, максимального використання всіх наявних та потенційних можливостей. Тобто, від ефективної роботи СФЕБ безпосередньо залежатиме успішність та результативність бізнесу.

Аналіз досліджень і публікацій: На сьогодні питання створення і функціонування системи фінансово-економічної безпеки є надзвичайно актуальними. І саме дослідженню даного аспекту приділяють увагу багато науковців та практиків. Зокрема, приділяється увага й розробленню методик визначення стану безпеки підприємства [1-13].

Постановка завдання. Але оскільки, запропоновані науковцями і практиками методи оцінки ефективності безпеки підприємства, не передбачають оцінювання саме системи фінансово-економічної безпеки, необхідно розробити окремі показники результативності СФЕБ, що враховуватимуть всі її особливості.

Основний матеріал: Перш за все, ми пропонуємо окремо визначати показники «ефективності створення» та «ефективності функціонування».

Система фінансово-економічної безпеки запропонована нами для підприємств харчової промисловості в основному створюється для запобігання загрозам і врахування можливостей, що можуть виникнути в процесі діяльності.

Враховуючи особливості діяльності системи фінансово-економічної безпеки, варто зауважити, що її створення, а особливо налагодження ефективної діяльності носить суб'єктивний характер і вимагає тривалого часу, а отже очікувати швидких результатів відразу після реорганізаційних змін, визначення відповідальності, повноважень та обов'язків щодо забезпечення безпеки, не можна. Окрім того, для деяких підприємств створення такої системи може вимагати значних матеріальних витрат (будівництво, облаштування окремих приміщень, комп'ютерна техніка, програмне забезпечення, створення інформаційних баз, підготовка кадрів тощо).

Таким чином, ми пропонуємо визначати ефективність створення СФЕБ лише після настання періоду, коли показник «ефективність функціонування» матиме позитивне значення. Основними показниками ефективності створення можуть слугувати показники ефективності інвестицій: чистий приведений дохід, період окупності, індекс доходності (прибутковості), при розрахунку яких, під грошовим потоком розуміється очікуваний ефект від врахування загроз та можливостей, під інвестиціями — витрати на створення СФЕБ.

Очікуваний ефект при обґрунтуванні створення системи фінансово-економічної безпеки необхідно визначати спираючись на попередню практику не виявлення, неврахування, ігнорування загроз та можливостей, що мали місце в минулому.

Отже узагальнюючий показник ефективності функціонування СФЕБ повинен враховувати результати відвернення загроз та використання можливостей.

При цьому, для визначення ефективності функціонування СФЕБ, необхідно використовувати лише поточні витрати на діяльність системи безпеки (враховуючи витрати на здійснення додаткових заходів щодо виявлення та вивчення небезпек, загроз, можливостей). А витрати, що здійснюються для запобігання загрозам та використання можливостей, після прийняття відповідного управлінського рішення щодо їх здійснення, враховуються відповідно при визначенні ефектів від загроз та можливостей.

Таким чином узагальнений показник ефекту від діяльності СФЕБ можна представити як:

$$E = E_3 + E_m - B_{СФЕБ} \quad (1)$$

де: E – ефект від діяльності системи фінансово-економічної безпеки підприємства, виражений в грошовій формі;

E_3 – ефект від здійснених заходів щодо зменшення впливу загроз;

E_m – ефект від здійснених дій щодо використання можливостей в процесі діяльності підприємства;

$B_{СФЕБ}$ – поточні витрати на діяльність системи фінансово-економічної безпеки.

Показник ефективності визначається відношенням ефекту від діяльності системи фінансово-економічної безпеки підприємства до поточних витрат на діяльність системи фінансово-економічної безпеки.

Визначення ефекту від здійснених заходів щодо зменшення впливу загроз має враховувати:

- очікувану шкоду в разі не вживання жодних заходів щодо їх нейтралізації;

- затрати, які здійснюються для відвернення негативного впливу загроз;
- зменшення шкоди завдяки здійсненим заходам;
- прибуток, отриманий в результаті нейтралізації загроз.

Отже ефект від нейтралізації загроз необхідно розраховувати:

$$E_z = \sum_{i=1}^n (\Delta Ш_i - З_{ні}) \quad (2)$$

де $\Delta Ш_i$ – зменшення шкоди за рахунок здійснених заходів, $i \in \{1, \dots, n\}$;

$З_{ні}$ – затрати, які здійснені для нейтралізації небезпеки;

n – кількість загроз.

Варто зауважити, що, до моменту прийняття рішень про здійснення запобіжних заходів, необхідно провести попередні розрахунки очікуваної шкоди від реалізації загроз, а також величини зменшення шкоди (та можливо, отримання прибутку). Оскільки, при переважанні суми витрат на нейтралізацію збитків над очікуваними позитивними результатами, доцільним буде прийняти негативні наслідки без додаткових видатків на неефективні дії щодо усунення впливу загрози.

Окрім того, представлений розрахунок ефекту повинен містити пояснення щодо загроз, які не були нейтралізовані, а також прибутків, яке були отримані в результаті здійснення заходів зі зниження впливу.

Визначення ефекту від здійснених дій щодо використання можливостей в процесі діяльності підприємства повинно має враховувати:

- очікуваний прибуток при використанні можливостей;
- затрати, які здійснюються для використання виявлених можливостей;
- прибуток, отриманий в результаті використання можливостей;
- збиток, отриманий в результаті використання можливостей.

Отже ефект від використання виявлених можливостей необхідно розраховувати:

$$E_m = \sum_{j=1}^m (\Pi_{mj} - З_{mj}) \quad (3)$$

де Π_{mj} – прибуток, отриманий в результаті використання можливості, $j \in \{1, \dots, m\}$;

$З_{mj}$ – затрати, які здійснюються для використання виявлених можливостей;

m – кількість можливостей.

Як і по загрозах, перед здійсненням заходів щодо врахування виявлених можливостей, необхідно здійснити попередні розрахунки затрат на здійснення дій та

порівняти їх вартість з очікуваними прибутками. При переважанні видатків над можливими додатковими надходженнями, може бути прийняте рішення про відкладення використання можливості.

Але стосовно можливостей, навіть при переважаючій величині витрат на їх використання, доцільно оцінити й інші моменти, що можуть чинити позитивний вплив на діяльність підприємства та добробут його колективу. Такими моментами, навіть при відсутності додаткового прибутку і незначних збитках можуть бути: збільшення обсягу реалізації продукції (тобто захват ринку, збільшення присутності), створення додаткових робочих місць, збільшення заробітної плати працівників, розширення зв'язків тощо. Представлення розрахунку ефекту від використання можливостей повинне містити обчислення щодо виявлених, але не використаних можливостей (з поясненням причин), а також невиявлених вчасно можливостей (з поясненням причин).

У разі, якщо за певних умов неможливо кількісно оцінити ймовірні збитки від реалізації загроз, або прибутки від використання можливостей, та величину необхідних ресурсів для здійснення дій, пропонуємо застосування матриці, яка дозволяє провести оцінку за 4-бальною шкалою. Критеріями доцільно обрати:

- при оцінці загроз — ступінь негативного впливу на діяльність підприємства, витрати ресурсів на уникнення впливу загрози;
- при оцінці можливостей — ступінь позитивного впливу на діяльність підприємства, витрати ресурсів на використання можливості.

Отже при оцінці загроз (рис. 1), якщо співвідношення негативного впливу та затрат на його уникнення визначається як «незадовільно», доцільним буде прийняти вплив даної загрози та погодитись з негативними наслідками.

При оцінці «задовільно» та «добре» доцільним буде передати, хоча б частково, негативний вплив іншим сторонам (наприклад, страховим компаніям, партнерам за домовленістю), або обійти (тобто умисно уникати тих видів діяльності, або дій, що пов'язані з певними типами ризиків).

Ступінь впливу		Ступінь негативного впливу загроз на діяльність підприємства			
		незначний, або неможливо визначити	низький	помірний	високий
Витрати					
Витрати ресурсів на уникнення загроз	низькі	задовільно	добре	дуже добре	відмінно
	середні	незадовільно	задовільно	добре	дуже добре
	високі	незадовільно	незадовільно	задовільно	добре

прийняти	обійти передати
нейтралізувати компенсувати	

Рис 1. Матриця обґрунтування можливих варіантів управління негативними наслідками загроз (авторська розробка)

При оцінці «дуже добре» та «відмінно» — здійснення активних превентивних дій буде мати значний ефект. В цьому випадку доцільним може бути: компенсація збитків шляхом домовленості з іншими учасниками діяльності, або отримання додаткових надходжень в інший період (від іншої діяльності); нейтралізація шляхом зниження ймовірності настання небажаних подій, або шляхом зменшення негативного ефекту, що буде результатом події.

При оцінці можливостей (рис. 2), якщо співвідношення позитивного впливу на діяльність підприємства та витрат ресурсів на використання виявленої можливості, визначається як «незадовільно», доцільним буде відкласти використання можливості. Тобто, така можливість або не може бути ефективно використана підприємством в своїй діяльності, або потребує більш докладного вивчення та підбору способів використання, або відкладається до моменту підсилення її впливу за рахунок інших факторів.

При оцінці «задовільно» та «добре», варто віднайти спосіб часткового використання виявленої можливості, що дасть достатній ефект при менших витратах.

При оцінці «дуже добре» та «відмінно» — виявлену можливість необхідно обов'язково використати.

Необхідно також зазначити, що запропоновані дії щодо оцінених за відповідним балом як загроз, так і можливостей, є досить умовними, оскільки більшість ситуацій, при яких поєднання виявлених можливостей, небезпек, потенцій та ресурсів підприємства є унікальними. Та відповідно до обставин, що складаються, повинно прийматись рішення щодо здійснення тих чи інших дій відносно виявлених загроз та можливостей.

Організація системи фінансово-економічної безпеки повинна здійснюватись орієнтуючись на реальні умови функціонування підприємства із залученням практично всіх підрозділів у межах їх компетенції для вирішення питань безпеки.

Висновки: Отже, запропоновані нами показники ефективності СФЕБ дозволять оцінити саме систему безпеки, як зі сторони ефективності вкладених в її створення коштів, так, і зі сторони ефективності роботи щодо захисту підприємства.

Ефективність системи фінансово-економічної безпеки посилиться за умови паралельного функціонування адекватної системи прогнозування, яка дозволила б сформулювати механізм попереджувального управління діяльністю підприємства й обмежити негативний вплив господарських ризиків, небезпек та загроз, а також найбільш повно використати виявлені можливості.

Ступінь впливу		Ступінь позитивного впливу можливостей на діяльність підприємства			
		незначний, або неможливо визначити	низький	помірний	високий
Витрати ресурсів на використання можливостей	низькі	задовільно	добре	дуже добре	відмінно
	середні	незадовільно	задовільно	добре	дуже добре
	високі	незадовільно	незадовільно	задовільно	добре

відкласти	частково використати
використати	

Рис. 2. Матриця обґрунтування можливих варіантів управління (дій) при використанні можливостей (авторська розробка)

В цілому формування системи фінансово-економічної безпеки на підприємствах харчової промисловості покликано забезпечити ефективність прийняття управлінських рішень для досягнення тактичних і стратегічних цілей. Однією з основних умов дієвості запропонованої системи фінансово-економічної безпеки на харчових підприємствах є достатній обсяг вчасної, достовірної, повної, обробленої та «розшифрованої» інформації, що зумовлює необхідність розроблення ефективного інформаційного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Довбня С. Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С. Б. Довбня, Н. Ю. Гічова // Фінанси підприємств. – 2008. – № 4. – С. 88-97.
2. Економіка підприємства : підруч. / [Покропивний С. Ф. та ін.] ; за ред. С. Ф. Покропивного. – [вид. 2-е, перероб. та доп.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 528 с.
3. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 12-19.
4. Іванова Н. В. Оцінка ефективності системи економічної безпеки агропромислових підприємств: дис.. кандидата ек. наук : 08.00.04 / Іванова Наталія Сергіївна. – Запоріжжя, 2011. – 189с.
5. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – № 10. – С.48-52.
6. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
7. Кравчук О. Я. Діагностика та механізм забезпечення корпоративної безпеки підприємства : [монографія] / О. Я. Кравчук, П. Я. Кравчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 256 с.
8. Мельник Л. Г. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, О.І. Карінцева. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 412 с.
9. Омелянович Л. О. Економічна безпека торговельного підприємства : [монографія] / Л. О. Омелянович, Г. Є. Долматова. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 195 с.
10. Основи економічної безпеки : підруч. / О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков. – Київ : Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.

11. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е. А. Олейникова]. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
12. Скорук О. В. Формування стратегії економічної безпеки підприємств дитячого харчування: дис. канд. ек. наук: 08.00.04/ Скорук Олена Володимирівна. – Луцьк, 2012. – 186 с.
13. Шутяк Ю. В. Діагностика економічної безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Ю. В. Шутяк. - Хмельницький, 2011. - 24с.

Відомості про авторів

П.І.П. Заїнчковський Анатолій Олександрович. **Дата народження:** 18.07.1939 року.

Доктор економічних наук Національного університету харчових технологій, кафедра економіки і права. **Місце розташування:** вул. Володимирська, 68. **Місце проживання:** м. Київ, вул. Підгірна, буд. 3, кв. 60. **Контактний телефон:** 8(095) 432-93-65

П.І.П. Іванюта Тетяна Миколаївна. **Дата народження:** 03.10.1978 року.

Кандидат економічних наук Національного університету харчових технологій, кафедра економіки і права. Доцент цієї кафедри. **Місце розташування:** вул. Володимирська, 68, корпус В, км. 507. **Місце проживання:** м. Київ, вул. Т. Драйзера, буд. 30, кв.50. **Контактний телефон:** 8(050) 448-49-28